

ТЕХНОЛОГІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ ЯК УМОВА ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Перехід України на ступеневу систему підготовки фахівця в галузі педагогічної освіти потребує суттєвих змін у змістовому і процесуальному забезпеченні її окремих складових, зумовлених сучасними вимогами ринку праці, зміною соціального замовлення щодо рівня готовності випускника до виконання основних виробничих функцій та можливість самореалізації особистості через професійну діяльність.

А це вимагає розробки таких технологій підготовки майбутніх учителів, що передбачають зміни у меті, методах і формах організації навчання, а також контролю його результативності. Поняття "технологія" виникло у світовій педагогіці також як протиставлення існуючому поняттю "метод". Недолік методу полягає в його негнучкості та статичності. Широкого поширення терм "технологія освіти" розглядають під кутом зору програмного навчання і використання обчислювальної техніки у навчанні. З початку 80-х рр. все більше вживається термін "педагогічні технології". У визначенні їх суті немає єдиного погляду: педагогічні технології розглядають як певну систему вказівок щодо використання сучасних методів і засобів навчання; як цілеспрямоване застосування прийомів, засобів дій для підвищення ефективності навчання; як цілісний процес визначення мети, обґрунтування плану і програми дій та навчальних методів. За визначенням, прийнятим ЮНЕСКО, воно трактується як системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання та засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, що ставить завдання оптимізації засобів і форм освіти і навчання. В.О. Сластьонін дає визначення "педагогічної технології" як закономірної педагогічної діяльності, яка реалізує науково обґрунтований проєкт дидактичного процесу і має більш високий рівень ефективності, надійності, більш гарантований результат, ніж за використання традиційних методик навчання. Існує також розуміння педагогічної технології як сукупності прийомів оптимізації навчального процесу шляхом аналізу факторів, що підвищують його ефективність на основі конструювання і використання спеціальних прийомів, засобів і методів їх оцінки.

Зокрема, відомий учений Борис Ліхачов розглядає педагогічну технологію як сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір і поєднання форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів. Педагог-дослідник П.Москаленко вважає цей феномен послідовним (системно представленим) рядом вказівок, діяльності і операцій моделювання, реалізації діагностики ефективності, корекції процесу навчання або виховання. Володимир Беспалько визначає педагогічну технологію як проєкт певної педагогічної системи, що реалізується на практиці, як змістову техніку реалізації навчально-виховного процесу. За українською дослідницею Ольгою Козловою, педагогічна технологія є радикальним оновленням інструментальних і методологічних засобів педагогіки і методики за умови збереження наступності в розвитку педагогічної науки і шкільної практики, набором технологічних процедур, які забезпечують професійну діяльність учителя. Кожен з цих підходів має право на існування, бо охоплює різні сторони навчального процесу.

Різним є і бачення науковцями специфіки технологій професійного становлення кожного студента. Дичківська І.М. зазначає, що як би не розглядали педагогічні технології, головне в них – розроблення, деталізація інструментальних аспектів педагогічного процесу. Суттєвою особливістю педагогічної технології є те, що вона довільним діям протиставляє жорсткі алгоритмічні приписи, систему логічно вмотивованих дій, послідовний перехід від елементу до елементу. Як особливу систему навчання, що передбачає проектування індивідуальної траєкторії професійного становлення кожного студента протягом усіх років його навчання, розглядають технологію особистісно орієнтованої підготовки студентів О.Я.Савченко, Л.В.Кондрашова, Т.С. Назарова та ін. [8; 5; 7].

Є.С.Полат [6] зосереджує увагу на технологіях як на таких системах організації навчання, які інтегруючись у реальний навчально-виховний процес, дозволяють досягати поставлених будь-якою програмою, стандартом освіти цілей з кожного навчального предмета альтернативними традиційним методами. Вчена зазначає, що технології навчання є гуманістичними не тільки за своєю філософською і психологічною суттю, вони сприяють інтелектуальному розвитку студентів, їхній самостійності, доброзичливості.

Метою державної Національної програми "Освіта" (Україна XXI ст.) є виведення освіти в Україні на рівень розвинутих країн світу, що можливо лише за умови виходу від авторитарної педагогіки. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки значний інтерес становлять дослідження особливостей технологізації навчального процесу як неухильного дотримання змісту і послідовності етапів управління нововведень, що є суттєвою ознакою сучасних інноваційних процесів у сфері навчання і виховання.

Ії істотними ознаками, як зазначає Дичківська І.М., є: діагностичне цілепокладання і результативність; алгоритмізованість і проєктованість; цілісність і керованість; коригованість. У роботах В.П. Беспалько, Б.С. Блума, М.В. Кларина, М.А. Чошанова й ін. виділені такі ознаки технології: – доцільність, тобто будь-яка технологія повинна містити опис цілей і задач, на рішення яких спрямовано проєктовані способи і дії; – результативність (опис результатів); – алгоритмічність (фіксація послідовності дій вчителів і учнів; – відтворюваність (систематичне використання алгоритму дій і засобів в організації педагогічного процесу); – керованість (можливість планування, організації, контролю і корегування дій); – проєктованість (технологія створюється і реалізується штучним способом, підлягає модернізації і корегуванню з урахуванням конкретних умов).

Як бачимо, педагогічні технології притаманні всі ознаки системи: логіка процесу, взаємозв'язок частин, структурна і змістова цілісність, соціо- і природододільність, інтенсивність усіх процесів. Така системна організація педагогічного процесу має сприяти підвищенню результативності навчальних досягнень суб'єктів навчання.

Водночас висловлюються думки (І.М. Дичківська) щодо обмеження використання поняття "технологія" у педагогії, доцільності його функціонування лише у сфері дидактики, оскільки визначити діагностичну мету чітко і ясно можна лише у навчанні. Нею може бути засвоєння певного обсягу навчального матеріалу, способів дій при підготовці до професійної діяльності. Цей підхід аргументується тим, що якесь засвоєння матеріалу можна проконтролювати і оцінити. Значно важче це зробити у вихованні. У процесі виховання можна спиратися на розроблені методики і суб'єктивні методи контролю. Відтак у вихованні можна говорити про "елементи технологізації виховання", використання яких сприятиме ефективності виховного процесу.

І.М. Дичківська наголошує й на тому, що оскільки технологія є важливою умовою втілення концепції в практику, закономірно постає питання, а чи не підміняє вона методику. Як відомо, методика обумовлюється окремою дидактикою, яка враховує своєрідність змісту освіти і засобів її засвоєння. За смыслом поняття "методика" ширше за поняття "технологія", а тому у межах методики можуть співіснувати різні технології [4; 71]. Бондар В.І. зазначає, що технологія не підміняє теорію її методики, а на них спирається і ґрунтується. її ефективність залежить від рівня розвитку творчості навчання, якості оволодіння нею та застосування. Відповідно технологічний рівень проєктування освітніх процесів здійснюється шляхом перенесення теоретичних і методичних положень у площину конкретних явищ [2; 176].

Ще один момент. Згідно з технологічною теорією П.Друкера (США), технологія будь-якого виробництва, в тому числі і педагогічного процесу, передбачає достатньо глибоке знання закономірностей його функціонування й применшування ролі особистісного фактора в його здійсненні. Іншими словами діяльність навчання чи виховання структуриється, але при цьому до її складу не включаються ні суб'єкти цієї діяльності, ні умови її ефективності. Чи можна з цим погодитись? Ні. Технології максимально пов'язані з навчальним процесом, діяльністю тих, хто навчає, і тих, хто навчається. Об'єкти технологізації навчання мають бути всі основні компоненти цього процесу, тобто цілі, зміст, методи, прийоми, способи і форми взаємодії педагогів і суб'єктів навчання.

В основі ж технологій навчання має бути ідея керування дидактичним процесом, проєктування й відтворення навчального циклу. Традиційне навчання характеризується нечіткістю мети, слабкою керованістю навчально-пізнавальною діяльністю, невизначеністю і неповторністю пізнавальних операцій, слабкістю зворотного зв'язку і суб'єктивністю оцінки результатів навчання.

Відповідно саме технологізація навчання шляхом цілеспрямованого управління процесом суб'єктного перетворення студентів, може забезпечити розвиток співробітництва, саморозвиток і самоуправління суб'єктів навчального процесу.

Пояснимо так твердження. У традиційному розумінні "управління" є діяльністю викладачів з організації, координації, регулювання, контролю за діяльністю тих, хто навчається. Ми розглядаємо управління як вплив, взаємодію, спільну діяльність суб'єктів (викладачів та студентів), котра забезпечує цілеспрямованість, організованість зусиль і дій, а також розподіл відповідальності за результати особистісно-професійного розвитку студентів між усіма учасниками освітнього процесу. Загальним принципом педагогічного управління, як стверджує В.О.Якунін, має стати переведення студентів з позиції споглядання і виконання в позицію активного суб'єкта діяльності.

Становлення індивідуального стилю професійної діяльності можливе за умови функціонування чітко впорядкованої і керованої системи, у якій навчальні програми і посібники, зміст і структура занять забезпечують студентам цілісну реалізацію себе в професії. Тому навчально-пізнавальна діяльність має збагачувати не тільки знаннями, але й досвідом творчості, переживань, умінь саморегуляції. Остання забезпечується наявністю в змісті навчального матеріалу завдань на опис своїх станів і їх причин, на самоаналіз і самооцінку почуттів, відчуттів, задоволення процесом діяльності і її результатом; завданнями, що дозволяють оцінити свою компетентність з теми, усвідомити рівень "приросту" знань і інформації, обґрунтувати їх особистісну значущість, обґрунтувати індивідуальні переваги в способах засвоєння нових знань, проаналізувати і охарактеризувати сильні і слабкі сторони діяльності тощо. Весь навчальний матеріал, з яким працюють студенти, має бути структурований на інформаційно-дискусійний, практико-перетворювальний і рефлексивний блоки, що сприятиме забезпеченню цілісного формування індивідуального стилю діяльності.

Оскільки стиль – це в основному результат саморозвитку, то важливою умовою його формування є посилення самостійної роботи студентів. Це рушійна сила їхнього професійного саморозвитку, визначальний спосіб набуття умінь цілісної самоорганізації навчально-пізнавальної діяльності з опорою на сильні сторони особистості. Тому вдосконалення змістового і організаційно-педагогічного компонентів самостійної роботи має бути зорієнтовано на забезпечення динаміки самостійності студентів в самопізнанні, саморозвитку і самореалізації на всіх етапах навчання у ВНЗ.

Динаміка підготовленості до самоорганізації на основі особистісно-діяльнісної рефлексії має виступати основним показником якості освітнього простору, орієнтованого на індивідуальний стиль професійної діяльності. Цю динаміку забезпечує рух від пропедевтичної підготовленості – до базової, а від неї – до авторства студентів в навчально-пізнавальній і дослідницькій діяльності.

Висновки. Отже, технологізація процесу навчання сприяє підвищенню ефективності процесу підготовки майбутніх фахівців, зокрема розвитку такої системної якості студента як суб'єктність, яка характеризує досягнутий студентом рівень продуктивності і успішності в здійснюваних ним видах діяльності, що відображає його можливості щодо досягнення цілей і розв'язування конкретних завдань у процесі формування професійної компетентності.

Подальші наукові розвідки шляхів розв'язання проблеми технологізації навчання сприятимуть акцентуції уваги учасників педагогічного процесу на такому важливому аспекті підготовки майбутніх фахівців як розвиток міждисциплінарного синтезу, основою якого виступає професійна діяльність спеціаліста, її окремі види, і підвищення якості якої є головним завданням сучасного етапу розвитку освіти України.

ЛІТЕРАТУРА

- Беспалько В.П. Слабаемые педагогической технологии / В.П. Беспалько. – М., 1989. – 190 с.
- Бондар В.І. Дидактика / В.І. Бондар. – К.: Либідь, 2005. – 264 с.
- Васьков Ю.В. Педагогічні теорії, технології, досвід: Дидактичний аспект / Ю.В. Васьков. – Харків: Скорпіон, 2000. – 120 с.
- Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник / І.М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 460 с.
- Кондрашова Л.В. Формування професійного "Я" майбутніх педагогів засобами особистісно-зорієнтованого навчання в практиці вищої школи / Л.В. Кондрашова // Педагогіка вищої школи. – Кривий Ріг: КДПУ, 2000. – Вип.2. – С.3–13.
- Личностно-ориентированные технологии обучения // Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Под ред. Е.С.Полат. – М., 1999. С.17-133.
- Назарова Т.С. Педагогические технологии: новый этап эволюции / Т.С. Назарова // Педагогіка – 1997. – №3. – С. 20–27.
- Савченко О.Я. Особистісно-орієнтована підготовка майбутнього вчителя / О.Я. Савченко // Педагогічна газета. – 2001. – №7. – С.1.
- Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: учебное пособие / Г.К. Селевко – М.: Народное образование, 1998. – С.219 – 244.

Подано до редакції 26.08.09.

РЕЗЮМЕ

У статті розглядаються різні аспекти використання технологій навчання у фаховій підготовці вчителів і доводиться, що саме технологізація навчання шляхом цілеспрямованого педагогічного управління процесом суб'єктного перетворення студентів може забезпечити розвиток складових їхньої професійної компетентності.

Ключові слова: технологія навчання, побудова процесу навчання, ефективність навчання, підготовка вчителя, суб'єктна позиція.

В.Б. Вишківська

ТЕХНОЛОГІЗАЦІЯ ОБУЧЕННЯ В ВИЩІЙ ШКОЛІ ЯК УМОВА ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ БУДУЩОГО ВЧИТЕЛЯ

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются различные аспекты использования технологий обучения в процессе подготовки учителей и доказывается, что технологизация обучения путем целенаправленного педагогического управления может обеспечить развитие составляющих их профессиональной компетентности.

Ключевые слова: технология обучения, построение процесса обучения, эффективность обучения, подготовка учителя, субъектная позиция.

V. B. Vyshkovska

TECHNOLOGIZATION OF HIGH SCHOOL EDUCATION AS A CONDITION OF PERFECTION IN TRAINING FUTURE TEACHER.

SUMMARY

The article presents various aspects of using educational technologies in terms of training teachers; proves that technologization of education via purposeful pedagogical management can provide development of components of professional competence.

Keywords: educational technology, organization of educational process, efficiency of education, training teacher, subjective position.